

S t a n o v i s k o
k Druhej hodnotiacej správe Výboru expertov Európskej charty regionálnych alebo
menšinových jazykov o Slovensku

Na základe ustanovenia článku 16, ods. 3 Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov (ďalej len „Charta“) Slovenská republika predkladá nasledujúce stanovisko:

A. Hodnotenie Výboru expertov ECHRMJ

1. Výbor expertov v kapitole 2 bod 25 hodnotiacej správy v súvislosti s odporúčaním Výboru ministrov č.5 z roku 2007 („zrušiť bezodkladne prax neodôvodnených zápisov rómskych detí do špeciálnych škôl“) konštatuje, že „Slovenské orgány realizujú viaceré projekty, ktorých cieľom je odstrániť neodôvodnené zapisovanie rómskych detí do špeciálnych škôl.“ Výbor expertov ďalej konštatuje, že „Zaviedli sa nové testy, od ktorých sa očakáva, že odstránia tento nedostatok.“

Toto konštatovanie dopĺňame o informáciu, že je pripravený návrh novely príslušného ustanovenia školského zákona č. 245/2008 Z. z., podľa ktorého má vzniknúť jednotný systém školského poradenstva s cieľom poskytovať potrebnú interdisciplinárnu pomoc kontinuálne (od raného veku až po ukončenie prípravy na povolanie) všetkým deťom prostredníctvom poskytovania kvalifikovanej diagnostiky v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania.

2. Výbor expertov konštatuje, že záväzok vyplývajúci pre Slovensko z čl. 8 ods. 1 a) je nespĺnený a vyzýva slovenské orgány, aby „...zabezpečili predškolskú výchovu v rómskom jazyku a zaručili jej kontinuitu.“

Vyhlásením štandardizácie rómskeho jazyka v júni 2008 a zavíšením experimentálnych overovaní boli položené legislatívne základy pre vytvorenie plnohodnotných podmienok na výchovu a vzdelávanie v rómskom jazyku vrátane prípravy pedagógov vyučujúcich rómsky jazyk, resp. v rómskom jazyku.

Aj keď do júna 2008 neexistovali na Slovensku podmienky pre zavedenie dvojjazyčnosti na školách vrátane materských škôl (absencia štandardizácie rómskeho jazyka), v predškolských zariadeniach sa rómsky jazyk používal ako pomocný či podporný (ako správne konštatuje aj Výbor expertov). Dávame preto na zváženie, či tento záväzok nepovažovať skôr za čiastočne splnený, než „za nespĺnený“.

Poznámka: V tejto súvislosti konštatujeme, že štandardizácia rómskeho jazyka je tiež podmienkou implementácie čl. 8 ods.1 f).

3. Výbor expertov konštatuje, že záväzok vyplývajúci pre Slovensko z čl. 9 ods. 1 a) je len čiastočne splnený (vo vzťahu k rómskemu jazyku, maďarskému jazyku a rusínskemu jazyku), resp. nespĺnený (vo vzťahu k ostatným jazykom) a uvádza, že „príslušná legislatíva stále obmedzuje právo používať menšinový jazyk v trestnom konaní...“.

Ustanovenie § 2 odsek 20 Trestného poriadku zakladá právo na tlmočníka a prekladateľa. Tento odsek upravuje právo dotknutej osoby používať v trestnom konaní jazyk, ktorému rozumie. Dotknutá osoba má v zmysle tohto ustanovenia a na základe svojho

vedomia a presvedčenia posúdiť do akej miery ovláda slovenský jazyk a ak ho neovláda dostatočne, urobí vyhlásenie v zápisnici o výpovedi osoby, ktorá slovenský jazyk neovláda. Následne sa do trestného konania priberie tlmočník a prekladateľ (§§ 28 a 29 Trestného poriadku). Toto právo nie je v akejkolvek miere obmedzené iným právom a je len na prejave vôle dotknutej osoby, aby reálne zhodnotila svoju úroveň znalosti a ovládania slovenského jazyka.

Domnievame sa preto, že právo na používanie regionálnych a menšinových jazykov je zaručené a nie je obmedzené.

4. Výbor expertov konštatuje, že záväzok vyplývajúci pre Slovensko z čl. 10 ods. 1 Charty nie je splnený vôbec alebo len čiastočne (vo vzťahu k maďarskému jazyku), osobitne pokiaľ ide o podávanie, resp. vybavovanie žiadostí o doklady (občiansky preukaz, vodičský preukaz, cestovný pas).

V tejto súvislosti uvádzame, že príslušné pracoviská (oddelenia dokladov) lokalizované v regiónoch s významným výskytom daného menšinového jazyka sú obsadzované aj zamestnancami, ktorí tento jazyk ovládajú. Tým je daná možnosť týmto jazykom pri vybavovaní príslušného dokladu komunikovať.

Avšak vzhľadom na to, že samotné predkladanie či prijímanie žiadostí prebieha prostredníctvom informačných systémov, nie je úlohou občana žiadosť vlastnoručne vyplniť (netreba písomne komunikovať), ale iba verifikovať údaje v nej uvedené, čo môže prebiehať v menšinovom jazyku. Akákoľvek zmena informačných systémov, prostredníctvom ktorých sa vykonáva agenda občianskych preukazov, vodičských preukazov, ako aj cestovných pasov v iných jazykových mutáciách by znamenala mimoriadne finančné zaťaženie, čo nepovažujeme za efektívne a adekvátne.

5. Výbor expertov konštatuje, že záväzok vyplývajúci pre Slovensko z čl. 11 ods. 1 b) týkajúci sa rozhlasového vysielania, je nesplnený vo vzťahu ku všetkým menšinovým jazykom.

Uvádzame, že novelizáciou zákona o štátnom jazyku Slovenskej republiky v § 5 ods. 1 písm. b) bola zavedená ďalšia výnimka z vysielania v štátnom jazyku (t.j. bola odstránená povinnosť prekladať vysielanie do slovenského jazyka) a to: „rozhlasových relácií v regionálnom vysielaní alebo lokálnom vysielaní určených pre príslušníkov národnostnej menšiny vrátane podujatí v priamom prenose“.

Domnievame sa, že tým došlo k splneniu vyššie uvedeného záväzku.

6. Výbor expertov konštatuje, že záväzok vyplývajúci pre Slovensko z čl. 11 ods. 1 c) je čiastočne splnený vo vzťahu k maďarskému jazyku a nesplnený vo vzťahu k ostatným menšinovým jazykom, pričom podľa Výboru expertov požiadavka zabezpečiť slovenské titulky pre všetky programy „odrádza súkromné televízne stanice od vysielania v menšinovom jazyku“.

Z faktu, že na juhu Slovenska vysielajú až 18 miestnych televíznych staníc v maďarskom jazyku by malo byť zrejme, že povinnosť zabezpečiť slovenské titulky nie je prekážkou vysielania televíznych staníc, ako sa domnieva Výbor expertov. Ak je teda tento záväzok vo vzťahu k maďarskému jazyku čiastočne splnený a vo vzťahu k ostatným

menšinovým jazykom nesplnený, hoci právna úprava je tá istá, neostáva nám nič iné, než konštatovať, že Výbor expertov nezistil skutočné príčiny, prečo príslušníci ostatných národnostných menšín neprevádzkujú miestne televízne vysielanie vo svojom jazyku.

7. Výbor expertov konštatuje, že záväzok vyplývajúci pre Slovensko z čl. 11 ods. 1 e) je nesplnený vo vzťahu ku všetkým menšinovým jazykom s výnimkou maďarského, pričom za splnenie tohto záväzku považuje vydávanie aspoň jedného periodika („novín“) minimálne s týždennou periodicitou.

Vláda SR vytvorila legislatívne a technické podmienky pre vydávanie periodík jednotlivých národnostných menšín prostredníctvom grantových programov Ministerstva kultúry SR a Úradu vlády SR. Grantový program „Kultúra národnostných menšín“ je prioritne zameraný na podporu vydávania denníkov, týždenníkov, mesačníkov a elektronických periodík národnostných menšín, pričom periodicita jednotlivých periodík závisí výlučne od rozhodnutia jednotlivých žiadateľov – vydavateľov národnostných periodík. Vláda SR prijala opatrenia pre vydávanie periodík s týždennou periodicitou, avšak frekvencia vydávania jednotlivých periodík závisí aj od deklarovaných kultúrnych potrieb. Poznnamenávame, že jednotlivé národnostné menšiny prostredníctvom svojich komisií samostatne rozhodujú o pridelovaní finančných prostriedkov na svoje projekty.

8. Výbor expertov konštatuje, že záväzok vyplývajúci pre Slovensko z čl. 11 ods. 1 f) je buď nesplnený vo vzťahu k nemeckému, rusínskemu a ukrajinskému jazyku alebo výbor expertov „nie je schopný dospieť k záveru a žiada slovenské orgány o poskytnutie dodatočných informácií v nasledujúcej periodickej správe“ (vo vzťahu k rómskemu, bulharskému, chorvátskemu a poľskému jazyku).

V roku 2006 vytvorila vláda SR podmienky pre podporu produkcie audiovizuálnych diel v jazykoch národnostných menšín prostredníctvom grantového programu Ministerstva kultúry SR. V roku 2006 i 2007 boli podporené audiovizuálne diela rómskej a maďarskej národnostnej menšiny. V prípade záujmu vytvoriť takéto dielo majú predstavitelia všetkých národnostných menšín možnosť získať finančnú podporu grantovým spôsobom.

9. Výbor expertov konštatuje, že v prípade záväzku vyplývajúceho pre Slovensko z čl. 12 ods. 1 g) vo vzťahu k maďarskému jazyku nie je schopný dospieť k záveru, resp. vo vzťahu k ostatným menšinovým jazykom záväzok považuje za nesplnený. V bode 283 svojej hodnotiacej správy Výbor expertov konštatuje: „...počas overovania na mieste ho zástupcovia osôb hovoriacich maďarským jazykom informovali, že Fórum inštitút nedostáva žiadnu štátnu podporu.“

Uvádzame, že Fórum inštitút pre výskum menšín získaval a naďalej získava každoročne finančnú podporu vo výške niekoľko desiatok tisíc EUR prostredníctvom Ministerstva kultúry SR. Okrem toho Ministerstvo kultúry SR finančne podporuje Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku, ktorého poslaním je získavanie, ochraňovanie, vedecké a odborné spracovávanie a sprístupňovanie múzejných zbierok a fondov hmotnej a duchovnej kultúry maďarského etnika na Slovensku.

S rovnakým poslaním boli vytvorené a sú podporované Múzeum kultúry Rómov na Slovensku, Múzeum kultúry karpatských Nemcov, Múzeum rusínskej kultúry, Múzeum ukrajinskej kultúry, Múzeum kultúry Čechov na Slovensku a Múzeum kultúry Chorvátov. Okrem toho, Ministerstvo kultúry SR každoročne finančne podporuje prostredníctvom

grantového programu Pol'ský klub, ktorého cieľom je vytvárať podmienky pre spoločenský, kultúrny a vedecký vývoj jeho členov a priaznivcov a propagovať, resp. šíriť poľskú kultúru a osvetu.

10. Výbor expertov v súvislosti so záväzkom Slovenskej republiky vyplývajúcim z čl. 13 ods. 1 a) bol informovaný o pripravovanej novele zákona o štátnom jazyku a očakáva, že jej „prijatie by mohlo viesť k splneniu tohto záväzku“. Výbor expertov považoval tento záväzok v rámci prvého monitorovacieho cyklu za nesplnený.

Dňa 30. 6. 2009 Národná rada Slovenskej republiky schválila novelu zákona č. 270/1995 o štátnom jazyku, ktorý pôvodne ustanovoval v § 8 ods. 2, že „písomné právne úkony v pracovnoprávnom vzťahu sa vyhotovujú v štátnom jazyku“. Predmetnou novelou sa citované ustanovenie doplnilo o text, podľa ktorého „popri znení v štátnom jazyku sa môže vyhotoviť aj obsahovo totožné znenie v inom jazyku“. Týmto doplnením ustanovenia odseku 2 sa vytvorila možnosť použitia iných jazykov pri vyhotovovaní písomnosti uvedených v tomto ustanovení (pracovná zmluva, dohoda o jej zmene, dohoda o skončení pracovného pomeru, výpoveď... apod.)

Pokiaľ ide o záväzok v čl. 13 ods. 1 b), Výbor expertov ho považuje za nesplnený.

Momentálne možno len konštatovať, že zákon č. 5/2004 o službách zamestnanosti neobsahuje ustanovenia, ktoré by zakazovali alebo obmedzovali používanie regionálnych alebo menšinových jazykov.

11. Výbor expertov konštatuje, že záväzok vyplývajúci pre Slovensko z čl. 13 ods. 2 c) je buď čiastočne splnený (vo vzťahu k maďarskému, nemeckému a ukrajinskému jazyku) alebo nesplnený (vo vzťahu k ostatným menšinovým jazykom) a ďalej konštatuje, že „v súčasnosti neexistuje právny základ pre používanie menšinových jazykov v zariadeniach sociálnej starostlivosti“. Výbor expertov príslušný paragraf zákona o štátnom jazyku (§ 8 ods. 4) za taký základ nepovažuje.

V tejto súvislosti bol Výbor expertov počas overovania na mieste informovaný o zámere novelizovať vyššie uvedený zákon s cieľom zaručiť právo na používanie menšinového jazyka v zariadeniach sociálnej starostlivosti.

Národná rada Slovenskej republiky dňa 30. 6. 2009 schválila návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky, kde je v § 8 ods. 4 ustanovené, že „Pacient alebo klient, ktorý je osobou patriacou k národnostnej menšine, môže v týchto zariadeniach v obciach, kde sa v úradnom styku používa jazyk národnostnej menšiny používať v komunikácii s personálom svoj materinský jazyk.“

B. Návrh odporúčaní Výboru expertov ECHRMJ Výboru ministrov RE

1. K bod 4 návrhu odporúčaní konštatujeme, že v zmysle zákona č. 16/2004 Z. z. o Slovenskej televízii a zákona č. 619/2003 Z. z. o Slovenskom rozhlase Slovenská republika neustále vytvára podmienky pre zlepšenie dostupnosti verejnoprávneho televízneho a rozhlasového vysielania vo všetkých menšinových jazykoch.

V oblasti súkromného televízneho a rozhlasového vysielania v menšinových jazykoch vláda Slovenskej republiky novelizáciou zákona o štátnom jazyku Slovenskej republiky schválenou Národnou radou Slovenskej republiky 30. júna 2009 s účinnosťou od 1. septembra 2009 vytvorila ďalšie pozitívne zmeny pre používanie jazykov národnostných menšín (viď časť A. body 5. a 6. Stanoviska).

V bode 4 navrhujeme nahradiť slová „...podporili súkromné rozhlasové a televízne vysielanie v menšinových jazykoch zrušením obmedzení vyplývajúcich z príslušných právnych predpisov“ slovami „...podporili súkromné rozhlasové a televízne vysielanie v menšinových jazykoch politikou dotačného systému“.

2. K bodu 5 návrhu odporúčaní konštatujeme, že vláda SR vytvorila legislatívne a technické podmienky pre vydávanie periodík jednotlivých národnostných menšín prostredníctvom grantových programov Ministerstva kultúry SR a Úradu vlády SR. Grantový program „Kultúra národnostných menšín“ je prioritne zameraný na podporu vydávania denníkov, týždenníkov, mesačníkov a elektronických periodík národnostných menšín, pričom periodicita jednotlivých periodík závisí výlučne od rozhodnutia jednotlivých žiadateľov – vydavateľov národnostných periodík (viď tiež časť A. bod 7. Stanoviska).

V Bratislave, 17. 8. 2009